

ISSN 1857 - 923X

INTERNATIONAL JOURNAL

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

Scientific papers

Vol. 16.2

IJK, VOL 16.2, pp 459-938, Skopje, 2017

Global Impact and Quality Factor 1.023
<http://globalimpactfactor.com/gnowledge-international-journal/>

KNOWLEDGE

***INTERNATIONAL JOURNAL
SCIENTIFIC PAPERS
VOL 16.2***

31.3 – 2.4.2017

Vrnjacka Banja, SERBIA

KNOWLEDGE

International Journal Scientific papers Vol. 16.2

EDITORIAL BOARD

Vlado Kambovski PhD, Robert Dimitrovski PhD, Siniša Zarić PhD, Maria Kavdanska PhD, Venelin Terziev PhD, Mirjana Borota – Popovska PhD, Predrag Trajković PhD, Jove Kekenovski PhD, Svetlana Trajković PhD, Zivota Radosavljević PhD, Margarita Koleva PhD, Mile Matijević PhD, Nonka Mateva PhD, Rositsa Chobanova PhD, Aleksandar Nikolovski PhD, Marija Knezević PhD, Irina Singaveskaya PhD, Dzulijana Tomovska PhD, Oliver Dimitrijević PhD, Nedzat Koraljić PhD, Nebojsa Pavlović PhD, Nikolina Ognenska PhD, Lisen Bashkurti PhD, Tome Naumov PhD, Trajce Dojcinovski PhD, Jana Merdzanova PhD, Zoran Srzentić PhD, Nikolai Sashkov Cankov PhD, Marija Kostic PhD

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

For editor

Robert Dimitrovski, PhD

KNOWLEDGE

International Journal Scientific Papers Vol. 16.2

ISSN 1857-923X

SCIENTIFIC COMMITTEE

President: Academician Prof. Vlado Kambovski, PhD

- Prof. Robert Dimitrovski PhD, Vice – Rector, Dean, Faculty of Management, MIT University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)
- Prof. Cezar Birzea, PhD, National School for Political and Administrative Studies, Bucharest (Romania)
- Prof. Paul Sergius Koku, PhD, Florida State University, Florida (USA)
- Prof. Aleksandar Nikolovski PhD, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Hristina Georgieva Yancheva, PhD, Rector, Agricultural University, Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Ivan Marchevski, PhD, Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Dimitar Radev, PhD, Rector, University of Telecommunications and Post, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus, College of professional studies in Management and Business Communication, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Drago Cvijanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Zivota Radosavljevik PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Sasho Korunoski, Rector, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Izet Zeqiri, PhD, Academic, SEEU, Tetovo (Macedonia)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Marusya Lyubcheva PhD, University “Prof. Asen Zlatarov”, Member of the European Parliament, Burgas (Bulgaria)
- Prof. Dimitar Radev PhD, Rector of University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Daniela Todorova PhD, Rector of “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University “Goce Delcev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Trayan Popkochev PhD, Dean, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

- Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Sofronije Miladinovski, PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Mihail Garevski, PhD, Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology, Skopje (Macedonia)
- Prof. Cvetko Andreevski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Marija Topuzovska-Latkovikj, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Margarita Koleva, PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (Macedonia)
- Prof. Todor Krystevich, Vice Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Predrag Trajkovic PhD, JMPNT, Vranje (Serbia)
- Prof. Oliver Iliev PhD, Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Margarita Bogdanova, PhD, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
- Prof. Rositsa Chobanova PhD, University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Ilija Nasov PhD, Research and Development center PLASMA, Skopje (Macedonia)
- Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Sreten Miladinovski, PhD, Dean, Faculty of Law, MIT University (Skopje)
- Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Vladimir Lazarov PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Mitko Kotochevski, PhD, Faculty of Philosophy, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Tosko Krstev PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Antoanela Hristova PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Nenad Taneski, PhD, Military Academy “Mihailo Apostolski”, Skopje (Macedonia)
- Prof. Aleksandar Korablev, PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petersburg State Forest Technical University, Saint Petersburg (Russian Federation)
- Prof. Primoz Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Doc. Igor Stubelj, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Karl Schopf, PhD, Akademie für wissenschaftliche forschung und studium, Wien (Austria)
- Prof. Isa Spahiu PhD, AAB University, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of Law, Kragujevac (Serbia)

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica (Serbia)
- Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
- Prof. Petar Kolev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nikolay Georgiev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Valentina Staneva PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Zoja Katru PhD, Prorector, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Mustafa Kacar PhD, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting, Zagreb (Croatia)
- Prof. Stojan Ivanov Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Zlatko Pejkov, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Katerina Belichovska, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Helmut Shramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolver Hampton, (United Kingdom)
- Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity , Sofia (Bulgaria)
- Prof. Lisent Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
- Prof. Baki Koleci PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, Podgorica (MNE)
- Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
- Prof. Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
- Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
- Prof. Nedjad Korajlic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Jova Ateljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
- Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadiym Getman Kiyev National Economic University, Kiyev (Ukraine)
- Prof. Svetlana Trajkovic PhD, High School of applied professional studies, Vranje (Serbia)

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

- Prof. Nevenka Tatkovic, PhD, Juraj Dobrila University of Pula, Pula (Croatia)
- Prof. Violeta Dimova PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Mahmut Chelik, PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Lujza Grueva, PhD, Faculty of Medical Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Rumen Stefanov, PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Stojna Ristevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Lence Mircevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Vasil Zecev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Marija Mandaric, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Sandra Zivanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Erzika Antic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Jelena Stojanovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Tnovo (Bulgaria)
- Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High Technological and Artistic Vocational School, Leskovac (Serbia)
- Prof. Saad Motahhir PhD, High School of Technology, Fez (Morocco)
- Doc. Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
- Prof. Venus Del Rosario PhD, Arab Open University (Philippines)
- Prof. Nishad M. Navaz PhD, Kingdom University (India)

ORGANIZING COMMITTEE

- Robert Dimitrovski PhD, Faculty of Management, MIT University, Skopje (Macedonia)
- Venelin Terziev PhD, University of Rousse (Bulgaria)
- Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade (Serbia)
- Snežana Milićević PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Evdokia Petkova, South West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Marios Miltiadou, PhD, Aristotle University of Thessaloniki (Greece)
- Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Branko Boskovic PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Bulgaria)
- Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)
- Isa Spahiu PhD, International Balkan University (Macedonia)
- Violeta Dimova, PhD, University “Goce Delcev”, Stip (Macedonia)
- Mirjana Borota – Popovska, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Izet Zeqiri, PhD, South East European University, Tetovo (Skopje)
- Ekaterina Arabska, PhD, Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo (Bulgaria)
- Nebojsa Cvetanovski, PhD, MIT University, Skopje (Macedonia)
- Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
- Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)

Contents

SMART GROWTH THROUGH KNOWLEDGE MANAGEMENT AND DEVELOPMENT OF HUMAN RESOURCES	477
Marusya Lyubcheva, Ph.D.....	477
LEARNING THROUGH WORK IN THE FUNCTIONS OF CONNECTION OF VOCATIONAL EDUCATION WITH THE WORLD OF LABOUR	491
Laste Spasovski, Ph.D.....	491
FINANCIAL SUSTAINABILITY OF CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS	497
Savo Ashtalkoski, Ph.D	497
Igor Slavkoski, M.Sc.....	497
Bardul Tushi, Ph.D	497
REVIEW OF CONTROL PROCEDURES ON THE COLLECTION OF LOCAL REVENUES TO THE LOCAL BUDGETS.....	507
Zhelyo Zhelev, Ph.D.....	507
ROLE OF PUBLIC PROCUREMENT IN MANAGING NATIONAL ECONOMY – PUBLIC SECTOR	513
Mersad Mujević, Ph.D	513
Safet Hodža, Ph.D.....	513
ECONOMIC ANALYSIS OF LEGAL ERRORS IN JUDGMENTS OF FIRST INSTANCE CIVIL COURTS.....	521
Gordana Vukelić, Ph.D	521
Čedomir Gligorić, Ph.D	521
SIMULATION MODELS IN THE FUNCTION OF OPTIMIZATION OF STRATEGIC SELECTION OF FOREIGN MARKET POSITIONING	529
Sredojević Vanja, Ph.D.....	529
Landika Mirjana, Ph.D.....	529
Bojanić Radmila, Ph.D	529
IMPLEMENTATION OF “RESPONSIBILITY TO PROTECT” NORM AS A JUSTIFICATION FOR MILITARY INTERVENTIONS	535
Mitar Kovač, Ph.D	535
Brankica Potkonjak-Lukić, Ph.D	535
Nenad Kovačević	535
STUDY OF FINANCE REGARDING PUBLIC EXPENDITURES	543
Travar Ostojica, Ph.D	543
IMPLEMENTATION OF TECHNICAL ADVISORS AS A NEW FORM OF APPLICATION OF EXPERT KNOWLEDGE IN THE CRIMINAL PROCEDURE.....	549
Vesna Trajanovska Ph.D.....	549
Nikola Mickoski Ph. D	549
NEED FOR CONTEMPORARY APPROACHES TO THE DETECTION, PROOF AND PREVENTION OF THE CRIME OF RAPE.....	557
Simona Dzhukleska, LL.M,	557
Goce Dzhukleski, Ph.D.....	557
ILLEGAL MIGRATION OF PEOPLE AND GOODS OVER MACEDONIAN BORDERS AND WAYS OF DISCOVERING	565
Stevan Aleksoski, Ph.D.....	565
Dejan Marolov, Ph.D	565

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
 31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

AN ETHICAL APPROACH TO BUSINESS NEGOTIATION	575
Nevenka Popović Šević, Ph.D	575
Beba Bajalski, MM	575
THE IMPACT OF ORGANIZATIONAL LEARNING ON ORGANIZATIONAL DEVELOPMENT IN SERVICES ORGANIZATIONS	581
Daniela Karadakov	581
CONTEMPORARY ISSUES AND PROBLEMS IN RECOGNITION OF PROFESSIONAL QUALIFICATIONS IN BULGARIA AND THE EUROPEAN UNION	589
Nikola Sabev, Ph.D	589
INTELLIGENT TUTORING SYSTEMS AS AN INTEGRAL ELEMENT OF A NEW GENERATION OF THE ELECTRONIC EDUCATION SYSTEM	595
Siniša Tomić	595
Branko Latinović	595
Miloš Pašić	595
FACTORS AND A SYSTEM OF MODELS FOR MEASURING THEIR IMPACT ON THE ECONOMIC EFFICIENCY OF INVESTMENT IN IMPROVING BUILDINGS CONDITION	601
Venelin Terziev, Ph.D D.Sc	601
Krasimir Enimanev, Ph.D	601
Svetoslava Enimaneva	601
TESTING THE SYSTEM OF THEORETIC MODELS	625
Venelin Terziev, Ph.D, D.Sc	625
Krasimir Enimanev, Ph.D, D.Sc	625
Svetoslava Enimaneva, Ph.D	625
THEORETIC AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF MAKING A MODEL FOR MANAGEMENT OF BUILDINGS CONDITION	653
Venelin Terziev, Ph.D, D.Sc	653
Krasimir Enimanev, Ph.D, D.Sc	653
Svetoslava Enimaneva, Ph.D	653
PROCEDURE FOR CALCULATION OF THE PARAMETERS OF DEVICE FOR INDUCTION HEATING	677
Goce Stefanov, Ph.D	677
Aleksandar Tudzarov, Ph.D	677
RADIO ACCESS CHALLENGES FOR NEW ACCESS TECHNOLOGY IN 5G MOBILE SYSTEMS	685
Aleksandar Tudzarov, Ph.D	685
SPECTRUM REQUIREMENTS FOR NEW 5G NETWORK	689
Aleksandar Tudzarov, Ph.D	689
FORMATION OF PROFESIONAL COMPETENCE IN FUTURE ECONOMISTS – PEDAGODUES	693
Diana Izvorska, Ph.D	693
PROBLEMS WITH NO BOUNDS IN TEACHING MATHEMATICS AT PRIMARY SCHOOL	699
Gabriela Kirova, Ph.D	699
CHARACTERISTICS OF TYPES OF INTERACTIVE TEACHING METHODS	703
Gergana Pavlova	703
Zoia Koleva	703

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
 31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

DEVELOPING FUNCTIONS OF CREATIVE GAMES FOR CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS	709
Rayna Stoycheva, Ph.D.....	709
BULGARIAN FOLK TASKS, HISTORICAL ASPECTS AND CURRENT APPLICATIONS IN TEACHING MATHEMATICS IN THE PRIMARY SCHOOL IN BULGARIA	715
Zlatina K. Sharkova, Ph.D	715
AUGMENTED REALITY AND GOOGLE APP APPLICATION IN TECHNOLOGICAL LEARNING	719
Vasilisa Pavlova.....	719
Emilia Tosheva, Ph.D	719
OPINION STUDY FOR THE LEVEL OF INTEGRATION OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE BULGARIAN SECONDARY EDUCATION IN TECHNOLOGIES	725
Lyubima Zoneva, Ph.D	725
IMPLEMENTATION OF E-LEARNING AND ICT ON THE FACULTY OF MEDICAL SCIENCES	731
Velickova Nevenka, Ph.D	731
TEACHERS AND USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN TEACHING VISUAL ART	733
Vojislav Ilić, Ph.D.....	733
Andrijana Šiki-Erski	733
VISUAL LITERACY, DIGITAL LITERACY AND VISUAL LITERATURE – ASSISTING SOLUTIONS FOR CHILDREN WITH COMMUNICATION AND BEHAVIORAL DISORDERS....	741
Polina Mihova, Ph.D.....	741
SPECIFIC OF THE PEDAGOGICAL EDUCATION OR ABOUT DEALING THE INFORMATIONAL MODEL OF EDUCATION IN THE UNIVERSITIES	749
Veska Vardareva, Ph.D.....	749
Anastasia Pashova, Ph.D.....	749
Violin Vasilev, Ph.D	749
MODEL FOR IMPLEMENTATION EXTRACURRICUL ACTIVIES OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORT OF STUDENTS FROM PRE-SECONDARY DEGREE	753
Rositsa Chausheva,	753
Hristo Nikolov	753
ESSENTIAL SKILLS AND KNOWLEDGE REQUIREMENTS IN THE DIGITAL AGE FOR THE PROFESSIONAL FITNESS COACH.....	759
Ivan Nedelchev, Ph.D	759
STRATEGIC DOCUMENTS IN THE FIELD OF LEARNING	765
Iliya Krastinkov	765
STUDYING OF DRUG ADDICTIONS - THE ROLE OF THE SOCIOLOGICAL CONSTRUCT "SUBCULTURE"	771
Rumiana Budjeva, Ph.D.....	771
KNOWLEDGE ON POVERTY IN ROMA CHILDREN AS A MULTIDIMENSIONAL PHENOMENON.....	779
Kamelia Petkova, Ph.D	779
EMOTIONAL REGULATION TO A PERSON IN TERMS OF SOCIAL EXCLUSION DEPENDING ON REPRESENTATION	787

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
 31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

Manol Manolov.....	787
COMMUNITY CENTERS – FACTOR FOR THE PRESERVATION OF BULGARIAN CULTURE AND TRADITIONS AND THEIR ROLE IN THE DEVELOPMENT OF THE CULTURAL AND CREATIVE SECTOR	795
Plamen Stoyanov	795
STATUS OF PERSONS WITH DISABILITIES IN THE REPUBLIC OF SERBIA WITH SPECIAL REFERENCE TO THEIR EMPLOYMENT	801
Radomir Arsić, Ph.D.....	801
THE SEMANTICS OF THE VERB <i>FORGET</i> AND ITS SYNTACTIC PROJECTIONS	809
Violeta Nikolovska, Ph.D	809
KNOWLEDGE, EXPERIENCE - CHALLENGE FOR INTERCULTURAL COMMUNICATION, INVESTMENT IN THE FUTURE.....	817
<i>(Macedonian language with elements of the national culture, for first and second grade of the authors Jovan Radeski, Jadranka Klisarova and Blaga Paneva - linguistic aspects).....</i>	817
Jadranka Klisarova.....	817
Blaga Paneva, MA	817
PARAMETERS OF THE COMMUNICATIVE COMPETENCE IN BULGARIAN LANGUAGE LEARNING FOR FOREIGN STUDENTS FOR ONE SCHOOL YEAR	823
Margarita Dimitrova, Ph.D	823
Vasil Dimitrov	823
IDIOMS WITH NAMES OF ANIMALS IN MONTENEGRIN AND ENGLISH LANGUAGE: CONTRASTIVE ANALYSIS	829
Radmila Radonjić MA	829
POLYSEMY AND HOMONYMY OF THE APOSTROPHE	839
Miroslava Tsvetkova, PhD.....	839
DRAMAS MARATHON OF DUŠAN KOVAČEVIĆ	845
Almedina Čengić, Ph.D	845
THE STORY OF STORY IN MODERN TURKISH LITERATURE IN MACEDONIA.....	849
Mahmut Çelik, Ph.D	849
Zeki Gurel, Ph.D.....	849
CONTEMPORARY TURKISH LITERATURE IN MACEDONIA	855
Mahmut Celik, Ph.D	855
Imer Yusufi M.Sc.....	855
BEING A POETESS IN THE ORIENTAL-TURKISH CULTURE.....	859
Mahmut Celik, Ph.D	859
Fatime Liman	859
THEMATIC ANALYSIS IN THE WORKS OF YUNUS EMRE.....	863
Mahmut Celik, Ph.D	863
Ivana Koteva	863
THE TURKISH SUFFIX -ци/-чи /-CI/ (-ci, -ci, -cu, -cü, -çı, -çi, -çu, -çü)	867
IN MACEDONIAN SURNAMES	867
Marija Leontik, Ph.D	867
THE METAPHOR OF SILENCE AND THE MADNESS OF THE MACEDONIAN LITERARY WOMAN	873
Tatjana Srećeva-Pavlovska, Ph.D.....	873
TEACHING CULTURE IN ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES	879

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
 31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

Nadežda Stoković	879
Vanče Bojkov.....	879
Danica Piršl.....	879
HONEY BEE HEALTH STATUS IN BULGARIA AND MACEDONIA, EVALUATION OF RISK ..	885
Rumen Valtchovski, Ph.D.....	885
Miso Hristovski, Ph.D.....	885
Galina Hristovska.....	885
Aleksandar Trajcovski	885
Petar Valchovski	885
REHABILITATION PROGRAMS AND CUSTOMIZED APPROACH TO CARE FOR A CHILD WITH LESCH - NYHAN.....	893
Snezhina Georgieva	893
Varvara Pancheva	893
PATIENTS' OPINION ABOUT STUDENTS PROBATIONERS' READINESS TO PRACTICE PROFESSION INDEPENDENTLY.....	897
Daniela Taneva	897
Angelina Kirkova.....	897
Blagovesta Vasileva.....	897
Yordanka Petkova.....	897
Krasimira Vankova	897
MEDICAL SPA TOURISM – CHANGE AND CHALLENGE FOR BULGARIA.....	903
Rumyana Bahchevandzhieva, Ph.D	903
GEOGRAPHICAL ASPECTS OF FLOODS IN NORTHWEST BULGARIA	907
Nelly Hristova,	907
Ekaterina Ivanova,	907
Kalin Seimenov.....	907
SADNESS AND FATIGUE OF YOUNG TALENTS.....	915
Sonya Aleksandrova, Ph.D	915
PERCEPTION AND INTERPRETATION OF TRADITIONAL AND CONTEMPORARY MUSIC IN THE TEACHING OF MUSICAL LITERACY	921
Aleksandra Miletić, Ph.D.....	921
Jelena Cvetković, Ph.D	921
SINGING CHRISTMAS CAROLS IN STUDENTS' FIELD-WORK STUDIES	927
Todorka Malcheva Ph.D	927
ARTICULATION ISSUES WHEN INETERPRETNG PRELUDE IN C-DUR FROM "EIGHT LITTLE PRELUDES AND FUGUES" BY J. S. BACH - TRANSCRIPTION FOR ACCORDION	933
Diana Stancheva, Ph.D	933

THE STORY OF STORY IN MODERN TURKISH LITERATURE IN MACEDONIA

Mahmut Çelik, Ph.D

Goce Delcev University - Stip, Republik of Macedonia mahmut.celik@ugd.edu.mk

Zeki Gürel, Ph.D

Gazi University-Ankara, Republic of Turkey zekigurel@yahoo.com

Abstract: Macedonia is one of the states formed after the disintegration of Yugoslavia in the last century. During the existence of Yugoslavia, literary lives of turkish writers from Kosovo and Macedonia were indistinguishable. Many writers born in Macedonia published and introduced their works to the readers from Kosovo and writers from Kosovo behaved the same way, thus publishing and introducing their works to readers in Macedonia. After the Ottoman Empire's fall, to be more exact after 1945, the rights given about Turkish education and publishing, became the fundamental point of the evolution of new generations of turkish literature writers. Among these new generations, some of those who began writing poetry went on to write in the narrative style. In this report, firstly we will touch on the story of the story. Then we will evaluate the storytelling development in modern turkish literature in Macedonia in the context of Macedonia-Kosovo staff and the diversity of the topics.

Keywords: Macedonia, Turkish Literature in Macedonia, Story, Story of Turkish Literature in Macedonia

MAKEDONYA ÇAĞDAŞ TÜRK EDEBİYATINDA HİKÂYENİN HİKÂYESİ

Prof. Dr. Mahmut Çelik

Gotce Delçev Universitesi - İştup, Makedonya Cumhuriyeti mahmut.celik@ugd.edu.mk

Yrd. Doç. Dr. Zeki Gürel

Gazi Üniversitesi- Ankara, Türkiye Cumhuriyeti zekigurel@yahoo.com

Özet: Geçen yüzyılın sonlarına doğru Yugoslavya'nın dağılmasıyla kurulan devletlerden birisi de Makedonya'dır. Yugoslavya zamanında Makedonya ve Kosova Türklerinin edebiyat hayatını birbirinden ayırmak mümkün değildi. Makedonya'da doğan pek çok yazar Kosova'da, Kosova'da dünyaya gelen pek çok yazar da Makedonya'da eserlerini yayınlıyor ve okuyucuyla buluşturuyordu. Osmanlı sonrasında Makedonya'da 1945'den sonra Türkçe eğitim ve Türkçe yayın konusunda tanınan haklar burada çağdaş Türk Edebiyatının yeni kuşaklarının yetişmesine zemin hazırlamıştır. Bu yeni kuşaklar arasında edebiyat hayatına şiirle başlayanların bir kısmı zaman içinde tahkiyeli eserler de yazmaya başlamışlardır. Biz bu bildirimizde önce hikâyenin hikâyesine değineceğiz. Daha sonra da Makedonya Çağdaş Türk Edebiyatında hikâye türünün gelişmesini Makedonya-Kosova bağlamında şahıslar kadrosu ve konu zenginliği itibarıyla değerlendireceğiz.

Anahtar Kelimeler: Makedonya, Makedonya Türk Edebiyatı, Hikâye, Makedonya Türk Edebiyatında Hikâye

1. GİRİŞ

1. Hikâyenin Hikâyesi

İnsan hayatında olan veya olma ihtimali bulunan, olayları belli bir hacim içinde tahkiye ederek anlatan metinlere hikâye denir. Ancak bu tanım, daha çok, **Maupassant tarzı** (Guy de Maupassant: 1850–1893) dediğimiz klasik hikâye için geçerlidir. **Çehov tarzı** (Anton Pavloviç Çehov: 1860–1904) da denilen durum hikâyesinde olay fazla bir yer tutmaz. Klasik hikâyede esas olan olaydır; modern hikâyede yani öyküde ise olaydan çok, insanın belli bir zaman dilimindeki durumu ön plana çıkarılır.

Hikâye kısa olduğu için, kolay okunan ve sevilen bir türdür. Daha çok hareketten hoşlanan insanlara hitap eder. Hikâyenin en önemli malzemesi insandır. İnsanın olduğu her yerde hikâye vardır. İnsanı olan her şey hikâye konusu olabilir. Az da olsa, başka varlıklar da hikâyenin konusunu teşkil edebilir.

Hikâyeyi, bir bakıma, romanın kısa bir bölümü olarak da düşünebiliriz. Roman çok katlı bir apartmansa, hikâye tek katlı müstakil bir ev gibidir. Her iki tür de, aynı tekniği kullanır. Ancak hikâyede derin ruh tahlillerine gidilmez. Hayattan alınan bir kesit yoğunlaştırılır. Batılı bir yazarın deyişiyle hikâye hafif olmalıdır., ama tüy gibi değil, kuş gibi... Hikâyede söz konusu edilen kişiler azdır. Bazen tek bir insan bile, hikâyenin varlığı için yeterlidir. İnsanlar arasındaki anlaşmazlık ve çatışma, hikâyenin temel unsurlarından biridir. (Karataş, 2001, s. 247–248)

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

Tahkiyenin, daha doğrusu hikâye ederek anlatmanın ki; roman, hikâye, masal, destan, menkıbe, fabl, tiyatro, senaryo, mesnevi bunların hepsi birer tahkiyeli eserdir, olmazsa olmazları şunlardır diyebiliriz:

1. Olay
2. Şahıslar kadrosu
3. Zaman
4. Mekân

Olay: Vak'a, hadise. Tahkiyeli anlatımların/hikâye ederek anlatma esasına bağlı metinlerin temel unsurlarından biridir. Roman, hikâye, tiyatro, destan ve masal gibi bu tür eserlerde anlatılan olay, gerçek hayattan aynen alınmaz; yazar tarafından tasarlanıp kurgulanır. Dış âlemin kaba ve olağan seyri, roman yazarının muhayyilesinden süzülüp adeta kristalleştikten sonar esere konur. (Karataş, 2001, s.452)

Şahıslar kadrosu: Tahkiye ederek anlatma esasına bağlı metinlerde (roman, tiyatro, hikâye, destan,...) olaya karışan, olayın üzerinde cereyan ettiği, başından önemli/önemsiz vak'alar, maceralar geçen kimseler. Şahıslar kadrosunda yer alan kahramanları, asıl ve ikinci derecedekiler ya da basit (yalın), karmaşık yapıda (çok yönlü) olanlar diye ikiye ayırmak mümkündür. Asıl kahramanlar, eserin başından sonuna kadar var olan ve olayların birinci derecede içinde bulunan kişilerdir. Esasında "kahraman" adını hak eden de bunlar olmalıdır. Asıl kahramanların yanında yer alan veya eserin belli bir kısmında bulunan insanlara da ikinci derecedeki şahıslar denir.

Anlatma esasına bağlı eserlerdeki bu "figure"ler için "karakter" tabiri de kullanılır. Kurgusal eserlerde karakterden karaktere fark vardır. Bir kısmı eksende, diğer bir kısmı periferide (çevrede) yer alır. Bir kısmı Aristo'nun anlattığı anlamdaki karakterlerdir, yani farklı konuşma ve bağımsız aksiyon yeteneğiyle, kendilerine özgü niteliklere sahip, ayrıntılı bir biçimde çizilmiş karakterlerdir. Bir kısmı önemsiz, kalıplaşmış, hikâyenin akışına yardım eden, diğer bir kısmı ise algılarına güvendiğimiz karakterlerdir. Karakterlerin bazıları aksiyona katılan ve aksiyon sürecinde değişenlerdir. Bütün bu kişilerin oluşturduğu topluluğa "şahıslar kadrosu" denir. Aslında, kanaatimizce bu kadronun öne çıkan şahıslarına "kahraman", bunların daha özel vasıflarla ayırt edilmiş olanlarına "karakter" doğru olanıdır. (Karataş, 2001, s. 315–316)

Zaman: Tahkiyeli eserlerde olayın/olayların cereyan ettiği zaman dilimidir. Bu, zaman tüneli içinde dün-bugün-yarın çizgisi üzerinde olur. Yazar dünü anlatıyorsa ve bu, yazarın şahidi olmadığı bir geçmiş zaman olaylarını içeriyorsa işte o zaman o tahkiyeye "tarihî roman", "tarihî hikâye", ... denir. Ömer Seyfeddin'in "Pembe İncili Kaftan", "Kütük" adlı hikâyelerinde olduğu gibi. Yazar, gelecek zamanda olacak bir olayı da anlatabilir. Genellikle bilim kurgular böyledirler. Jules Verne'nin "Aya Seyehat" ve "Denizler Altında Yirmi Bin Fersah" adlı eserleri ve George Orwell'in "1984" adlı romanı bunun güzel örnekleridirler. Tahkiyeli eserlerde zaman konusunu aslında "takvime bağlı zaman" ve "kozmetik zaman" gibi iki alt başlık altında değerlendirmek lazımdır. Kozmik zaman, tabiatdaki zamandır. Sabah, öğle, akşam, gün batımı, ilkbahar, sonbahar, ... gibi.

Mekân: Tahkiyeli eserlerde olayların geçtiği yer veya yerlerdir. Mekân, açık mekân ve kapalı mekân olabilir. Tahkiyeli anlatımın olmazsa olmazlarını, şimdi de Makedonya Türk edebiyatının dünya klasikleri arasına girmesi gereken bir yazarının; Necati Zekeriya'nın "Orhan" adlı eserinden bir hikâye üzerinde görelim/tespit edelim:

ÜÇ ARKADAŞ

Bu öykü asansörde doğdu, sokakta yürüdü, okulda büyüdü.

Orhan asansöre dokuzuncu, Slavko yedinci, Agim de dördüncü katta bindiler. Hepsini ayrı dille konuşuyorlardı.

Yolda defle yaşlı kıpti tarafından oynatılan ayıyı gördüler

Orhan da, Slavko da, Agim de aynı biçimde güldüler. Öyledir:

Çocuklar gülerse, aynı biçimde gülerler.

Okulda herkes kendi sınıfına gitti. Teneffüste tekrar buluştular. Avluda bir köşeye çekilip yiyeceklerini bölüştüler. Çocuklar ayrı dille konuşabilir, ama sevginin dili aynıdır. Öyledir:

Çocuklar severse, aynı biçimde severler.

Tam okuldan çıkarılarken, yaşlı öğrencilerden biri kedinin kuyruğuna bir konserve kutusu bağlıyordu. Kedi acı acı miyavlamaya başladı.

—Abi neden böyle yapıyorsun? Diye sordu Orhan.

Yaşlı öğrenci Orhan'a doğru yaklaştı, yüzüne öyle bir şamar vurdu ki, Orhan az kalsın yere düşecekti. Yere düşmedi ama acı acı ağlamaya başladı. Slavko da, Agim de ağlamaya başladılar. Öyledir:

Çocuklar ağlarsa, aynı biçimde ağlarlar.

Bu öyküyü, gülüşe, sevgiye ve ağlayışa sunuyoruz. (Zekeriya, 2015, s. 113)

Hikâyenin hikâyesi çok eski zamanlara kadar gider. İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem'in mutlakâ bir hikâyesi vardı. İlahî kitaplar, İncil, Tevrat, Zebur ve Kur'an-I Kerim'de pek çok tahkiye örneği görmek mümkündür.

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

Buradan çıkacak sonuç şudur: Allah (C.C.), insanoğluna seslenirken tahkiye ederek anlatmayı bir anlatım tekniği olarak kullanmıştır. Biraz merak edip Kur'an-ı Kerim'deki örnekleri tespit etmek istemez misiniz?. Hatta klasik Türk edebiyatı dediğimiz Divan Edebiyatındaki meşhur mesnevilerden "Yusuf ile Züleyha"'nın Kur'an-ı Kerim'den alınarak işlenmiş bir tahkiyeli eser olduğu gerçeğini görmezlikten gelemeyiz.

Türk edebiyatında hikâyenin hikâyesini anlatırken, ilk örneklerin Tanzimat Edebiyatı döneminde "Batı"dan alındığını söylemek, kendi kültür tarihimize ne kadar yabancı ve bigâne kaldığımızdandır. Divan Edebiyatındaki mesneviler (Leyla ile Mecnun, Yusuf ile Züleyha, Hüsn-ü Aşk, ... gibi), sözlü edebiyatımızdaki destanlar (Yaratılış ve Türeyiş, Ergenekon, Oğuz Kağan, Manas, ... gibi), realist mensur İstanbul Hikâyeleri (Arzu ile Kamber, Kerem ile Aslı, ... gibi) ve yine Dedekorkut Hikâyeleri, Köroğlu Hikâyeleri ve bunlara benzer pek çok örneği tahkiyeli eser saymayacak mıyız?

"Hikâye, modern anlamda, Türk edebiyatında 19. asrın ikinci yarısından itibaren görülmeye başlar. İlk hikâye örneklerini Halit Ziya Uşaklıgil, Samipaşazâde Sezai, Mehmet Rauf, Ömer Seyfettin vermiştir. Bizde klasik hikâyenin öncüsü Ömer Seyfettin, modern hikâyenin öncüsü ise Sait Faik Abasıyanık'tır. Memduh Şevket Esendal (1883–1952), Refik Halit Karay (1888–1965), Sabahattin Ali (1907-1948), Orhan Kemal (1914-1970), Haldun Taner (1915-1986), Tarık Buğr (1918-1994), Bilge Karasu (1930-1995), Tarık Dursun K. (d.1931), Ferit Edgü (d. 1936), Füzûzan (d. 1938), Rasim Özdenören (d. 1940), Tomris Uyar (1941-2003), Sevinç Çokum (d. 1943), İnci Aral (d. 1944), Nazlı Eray (d. 1945), Mustafa Kutlu (d. 1947), Selim İleri (d. 1949) hikayeciliğimizde öne çıkan isimlerdir.

Son yıllarda, hikâye yerine daha çok 'öykü' kelimesinin kullanıldığını görmekteyiz. Ayrıca, son yirmi yıldır hikâyeciliğimizin büyük bir aşama kaydettiği söylenebilir. Özellikle kadın öykücülerimizin seviyeli, edebî kıymeti haiz metinler ortaya koyduğuna şahit oluyoruz.

Bununla birlikte son dönemde 'küçürek öykü', 'kısa öykü' adlarıyla deneysel çalışmalar da yapılmaktadır. Oldukça kısa hacimli ve yoğun anlatıma sahip bu öykülerin sınırlarının ne olduğu konusunda kesin bir görüş yoktur. Hangi uzunluktaki metin hikâye, hangisinin küçürek öykü olarak nitelenebileceği tam olarak belirlenmemiştir. Küçürek öyküler simgesel bir anlatımla hayatın geneli hakkındaki yargılarda bulunur. Bu tip metinler hakkında bir fakir versin diye Ferit Edgü'nün bir cümlelik öyküsünü alıntılıyoruz:

AVUTMA

Ağlama dedi adam bu ölen ilk çocuğumuz değil.

Nedim Gürsel (d. 1951), Cemil Kuşcu (d. 1951), Sadık Yalsızuçanlar (d. 1952), Murathan Mungan (d. 1955), Buket Uzuner (d.1955), Ramazan Dikmen (d. 1956–1997), Nazan Bekiroğlu (d. 1957), Cihan Aktaş (d. 1960), Fatma Karabıyık Barbarosoğlu (d. 1962), Aslı Erdoğan (d. 1967) (Karataş, 2001, s.248–249). Osman Çeviksoy, Mahir Adıbeş, bugünkü hikâyeciliğimizde akla ilk gelen isimlerdir.

Türk Dünyasının; özellikle de Türkiye Türklerinin edebiyatının ayrılmaz bir parçası olan Balkan Türk edebiyatına baktığımızda Makedonya Türk Edebiyatında hikâyenin hikâyesini ise araştırmacı yazar Fahri Kaya'nın tespitlerinden okuyalım:

"İkinci Dünya Savaşından sonra ilk hikâyemizin ne zaman yazıldığını, daha doğrusu ilk hikâyenin ne zaman yayınlandığını tespit etmek hiç de güç değil. "**Birlik**" gazetesinin ilk sayıları taranırsa ilk yerli hikâyemizin, ya da hikâyelerimizin kimin tarafından yazıldığı kolayca anlaşılabilir. Burada belirtilmesi gereken önemli bir gerçek, bizde İkinci Dünya Savaşından sonra hikâye yazmakla uğraşan ilk yazarımızın **Mustafa Karahasan**'ın olduğudur. Bu yazarımızın anlattığına göre İkinci Dünya Savaşı arifesinde daha hikâye yazmaya başlamış. Gene onun belirttiğine göre bu hikâyelerini o dönemde Üsküp'te ileri gelen Türk, Arnavut ve Boşnak gençlerinin, daha doğrusu aydınlarının topluluğu sayılan "**Yardım**" Cemiyetinin "**Duvar Gazetelerinde**" yayınlamış, ilk yıllarda "**Birlik**" Gazetesinin sayfalarında hikâye sadece bayram sayılarında yayınlanırdı dersek hiç de yanlış olmazdı. Böylece **Mustafa Karahasan**'ın hikâye olarak nitelendirebileceğimiz "**Hapishanede Bir Gece**" adlı ilk düzyazısına 1946 yılının ilk yarımında "**Birlik**" gazetesinin bir bayram gazetesinde rastlamaktayız.

Gerçekte bir yazın türü olarak hikâye bizde şiirden çok daha geç gelişmeye başlamıştır. Bunun da nedenini açıklamaya pek gereksinme yok, çünkü şiir Türk edebiyatında da her zaman daha ağır basmıştır. Üstelik şiirimizin gelişmesine başlıca neden halkımızın dudaklarından hiç eksilmeyen halk türkülerimizin, Rumeli türkülerinin zenginliğidir. Şiirimizi inceleyenler bu gerçeği göz önünde bulundurmadan geçemezler. Bizde hikâyenin bir yazın türü olarak gelişmesinden söz ederken ilk hikâyenin çocuklar için yazılmış ve çoğunlukla didaktik olan hikâyeler olduğunu belirtmek gerek. Bu nedenden uzun yıllar yazınımızda hikâyeden konuşurken ilk akla gelen çocuk hikâyeleridir. Çocuklar için adanmış hikâyelerimiz özel olarak "**Sevinç**" ve **Tomurcuk**" dergilerinin yayınlanmaya

başlamasıyla daha büyük bir hız almış ve bu türle uğraşan yazar arkadaşlarımızın sayısı artmaya başlamıştır. Böylece ilk yıllarda daha **Necati Zekeriya** çocuk hikâyemizi gıpta edilecek bir aşamaya yükseltmiştir.

Ama buna rağmen, son on beş-yirmi yılda yaşlılar için çağdaş hikâyemizin de şiir ve özel olarak dram türüyle birlikte geliştiğini söyleyebiliriz. Hatta dram türünün başta daha ağır bastığını da belirtebiliriz- örneğin, 1949 yılında yayınlanan ve yazarlarımızın ilk kitabı olarak anılan "**Makedonya Genç Türk Yazarlarının Eserleri**" adlı kitapta, **Şükrü Ramo** ve **Necati Zekeriya**'nın şiirleriyle birlikte, **Mustafa Karahasan**'ın üç perdelik "**Şaban Hoca**" oyunu yer almaktadır. **Mustafa Karahasan**'dan sonra bizde yaşlılar için **Süreyya Yusuf** ve **Şükrü Ramo** yazmaya başladılar. Aslında, "**Birlik**" gazetesinin yazın ve sanat eki olan "**özel ilave**"nin yayınlanması hikâyemizin gelişmesine yeni bir hız verilmiştir. Hikâyemizin gelişmesinde "**Sesler**" ve "**Çevren**" dergilerinin tarihi bir önemi var. Bu sanat ve yazın dergilerimizin çıkışı hikâyeye uğraşanları yüreklendirilmiş, hikâye türünün gelişmesi çeşitli açıdan desteklenmiştir. Dergiler, gazetelerimizdeki kültür sayfalarının yapamadıklarını yapmış ve Prizren'de çıkan "**Esın**" dergisiyle birlikte, hikâyemizin yazınımda öteki tür yazılarla boy ölçüp bunların yanından kendine daha saygın bir yer almasını sağlamıştır. Ama bu aşamaya çeşitli ağır yollardan geçerek zor varabilmiştir. Bu nedenden hikâyemizin tek düzeyde geliştiği söylenemez. Çok çıkış ve düşüşleri, hızla geliştiği ve durakladığı dönemleri var. Sözü kısası, hikâyemizin yolu, şiirimizin yolundan farklı ve daha ağırdı. Hâlâ da doğum sancılarıyla yaşıyor.

İlk hikâye kitabı 1950 yılında yayınlanmıştır. Bu **Mustafa Karahasan**'ın çocuklar için olan "**Küçük Erler**" adlı hikâyeler kitabıdır. İki yıl sonra **Necati Zekeriya**, **Fahri Kaya** ve **Mahmut Kıratlı**'nın birlikte yayınladıkları "**Sesler**" adlı kitapta, **Mahmut Kıratlı**'nın ilk hikâyeleri yer alıyor. **Mahmut Kıratlı**'nın, "**Küçük Hikâyeler**" adlı ilk hikâyeler kitabı ise 1954 yılında dünya yüzünü görüyor. Bundan bir yıl sonra, **Mustafa Karahasan**'ın "**Kalbin Yaşları**" ve "**Hapishaneden Notlar**" adlı iki hikâye kitabı daha çıktı. Bu dönemden sonra sadece çocuklara dönük olan **Necati Zekeriya**'nın "**Bizim Sokağın Çocukları**" ve **Hüseyin Süleyman**'ın "**Çocuklar**" adlı hikâyeler kitapları yayınlandı. Ama yaşlılar için yazılı hikâyeler kitaplarının yoğun bir biçimde yayınlanması ancak 1970 yıllarından sonra başlar. 1970 ile 1975 yılları arasında diğerleri arasında **Şükrü Ramo**'nun Doğu Makedonya'daki Türklerin savaş ve savaş sonrası yıllardaki yaşamlarını yerel bir dille anlattığı "**Yeşil Köy**", **Hasan Mercan**'ın Yörükler arasında geçirdiği günlerin ve izlenimlerinin başarılı bir yankısı olan "**Yörük Osman**" adlı uzun öykü kitabı, **Süreyya Yusuf**'un birbirlerinden farklı olmalarına rağmen, gene de birbirine kaynaşan kişileri, daha doğrusu hikâyelerinin kahramanları olan kişilerin başlarından geçen kimi olayları ustaca anlatan "**Ali Ağa**" adlı hikâyeler kitabı yayınlıyor. İlk hikâye ürünlerini veren, daha doğrusu bu türün baş göstermesinde tarihi bir yere sahip **Mustafa Karahasan**, **Şükrü Ramo** ve **Süreyya Yusuf**'un hikâye kitaplarından sonra hikâyemizi daha yüksek bir aşamaya çıkaran **Hasan Mercan**, **Enver Baki**, **Alâettin Tahir**, **Avni Engüllü**, **Recep Bugariç** ve **İskender Muzbeg**'in hikâye kitapları yayınlanıyordu.

Hasan Mercan iki bölümlük "**Körağa Sokağı**" Adlı hikâyeler kitabında çocukluk günlerinin çocuk ve yaşlı kahramanlarının canlı bir dille anlatırken, **Alâettin Tahir** "**Apartman**" başlıklı kitabıyla yazını, kendisinden önce yaratılardan daha çağdaş, daha modern hikâyelerle zenginleştiriyor. **Avni Engüllü**'nün "**Söğüt Altı**" hikâyeleri kitabının ise biçim bakımından yazımız için ayrı bir değeri var. O, bu kitaptaki hikâyelerinde diyalog kurmakta büyük bir usta olduğunu ispat etmiştir. **Enver Baki**'nin "**Mutlu Baba**" hikâyeler kitabında ise, daha sonraları da geliştirip koruyabileceği anlatım biçiminin ilk ürünlerini vermektedir. **İskender Muzbeg**'in "**Sevil**" adlı hikâyeler kitabına gelince bunun taşıdığı sanat değeri bakımından o dönemde çıkan hikâyelerle adım tuttuğu söylenebilir.

Eğer **Mustafa Karahasan**, **Şükrü Ramo** ve **Süreyya Yusuf**'u yazınıma ilk hikâye ürünlerini bağışlayan yazarlar olarak belirte biliyorsak o zaman, bunlardan sonra hikâye ile uğraşan **Hasan Mercan**, **Alâettin Tahir**, **Enver Baki**, **Avni Engüllü**, **İskender Muzbeg** ve diğerleri hikâyemizi, modern hikâye temelleri üzerinde kurmaya başladıklarını ve bunu sanat bakımından çok daha yüksek bir kerteğe yükselttiklerini söyleyebiliriz. Bu nedenden dolayı, ikinci kuşak olarak adlandırabileceğimiz bu hikâyecilerimizin yazınımda inkâr edilemeyecek büyük ve değerli bir yeri vardır. Bunlardan bazıları daha sonraki yıllarda hikâyemizi daha da genişletilecek ve yeni hikâye kitaplarla zenginleştireceklerdir. Gerçekte, hikâyemizin iniş ve yükselişlerden söz ederken, 1970'lerden sonra yaratmaya başlayan bu yazarlarımız sayesinde, hikâyemizin bir yükseliş dönemi yaşadığı yazmak gerek.

Son yıllarda, **Avni Abdullah**, **Suat Engüllü**, **Secaettin Koka**, **Enver İlyas**, **Ahmet S. İğciler**, **Reşit Hanadan** ve diğer yazarlarımız yayınladıkları hikâye kitaplarıyla hikâyemize yeni boyutlar vermiş ve böylece bundan daha yüksek bir aşamaya ulaşmasını sağlamışlardır. Bu kuşak hikâyecilerimizin hikâyeleri biçim, deyiş ve dil bakımından çağdaş hikâye türünün tüm özelliklerine sahiptir.

Kuşak dedim, hikâyemizi yaratıcıları aslen kuşaklara ayırmak istemedim. Zaten ayırmak da zor. Kırk, kırk beş yıl yaratan hikâyecilerimizi ancak doğum tarihlerine göre kuşaklara ayırmak mümkündür ki, bunun de edebiyatımızın

devreleştirilmesi açısından pek büyük bir önemi yoktur. Hik yecilerimizi gerçekte yazınızdaki yerleri daha doğrusu bizde bu türün gelişmesi açısından sundukları pay açısından guruplara ayırmak daha doğru olurdu. Örneğin, edebiyatımızda ilk hikâyeleri yazan yazarlarımız, bu türle yeterince hazırlıklı ve bilinçli uğraşmaya başlamadıklarını söylemek gerek. Ama buna rağmen **Mustafa Karahasan**'dan farklı olarak **Süreyya Yusuf** zamanla hikâyesini birçok yönden geliştirmiştir. **şükrü Ramo**'nun daha sonra yazdıklarında dil açısından kimi gelişme görülmüşse de, son yıllarda yazdđđ hik yelerde sanat açısından önemli bir ilerleme göze çarpmaktadır. Bu kuşkusuz **şükrü Ramo**'nun şiir ile hikâye arasında hep bir ikilem içinde olduğundan da ileri gelmektedir... Yazınımıza ilk hikâyeleri bağışlayan **Mustafa Karahasan**'ın ise hikâyeye ilk yıllarda verdiėđ önemi vermemiştir, ki bu gerçek yazınımız için büyük bir kayıptır. Hikâye türüne, daha doğrusu hik yesinin sanat açısından gelişmesine gereken önemi verseydi, hik yemizdeki tarihi yeriy le yazınımızda estetiėđ ve sanat değeri daha ağır basacaktı. Ama geç değil, o hikâyeye tekrar daha ciddi olarak dönebilir ve böylece bu türde çok daha başarılı olabileceğini gösterebilir.

Hasan Mercan, Enver Baki, Alâettin Tahir, Avni Engüllü ve şskender Muzbeg hikâyeye daha büyük bir hazırlıkla giren ikinci bir gurupu oluşturabilir. Bu yazarlarımız hikâyeye sadece daha büyük bir hazırlıkla değil, daha büyük bir bilinçle de girmiştirler. Üstelik bu yazarlarımızdan **Hasan Mercan, Enver Baki** ve **Alâettin Tahir**, yıllarca hikâye yazmak sevgisinden vazgeemeyerek birçok değerli hikâyeler yazmıştı. Bu gurupta adları geçen yazarlarımız ilk yıllarda hik yeyle uğraşan yazarlarımızdan farklı olarak, daha şanslı da sayılabilirler, çünkü  nerinde birçok güçlüklerle karşılaşmalarına rağmen, kendilerine yol açan üç-beş yazar vardı. Ayrıca bu hik yecilerimiz, Yugoslavya'da yazın alanında var olan çok daha elverişli koşullar altında yazmaya başladı, doğrusu bu dönemde Yugoslav ve özel olarak Türk yazınında birçok soylu hik yeci yaratıyordu. Sözün kısıası bu arkadaşlarımızın hik yeyle daha ciddi olarak uğraşmaya bařladıėđ yıllarda hikâye parlak bir dönemini yaşıyordu.

1970 Yılların hik yecileri olarak nitelenen **Avni Abdullah, Suat Engüllü, Secaettin Koka, Ahmet S. şciler, Reşit Hanadan** ele aldıkları konu, hik yelerindeki biçim dil ve anlatım bakımından yazınımıza yenilikler getirmiştirler. Gerçekte bu yazarlarımız kendilerini hikâyede daha  zg r, daha rahat hissederek, yeniye ve daha iyiye varabilmek için daima bir araştırma çabası içinde bulunuyorlar. Bunların sayesinde hik yemiz Yugoslavya'da yaratılan hikâye kavramına daha da yanaşmış bulunuyor. Bu guruptaki hik yecilerimiz özel olarak dildeki basarlarını belirtmek gerek. Son yıllarda yazarlarımız yazın dillerine daha büyük bir önem vermekte ve bu alanda şikinci Dünya Savaşından sonra yazmaya başlayanlara nispeten çok daha başarılıdır lar. Bunun de nedenini ilk yazın ürünlerini veren yazar arkadaşlarımızın öğrenimlerini başka dillerde gördükleri ve yazın dili olarak Türkçeyi ancak 1945 yıllarından sonra kullanmaya başlamalarıdır. 1960'lardan sonra yazmaya başlayan yazarlarımızın çoğu da ilk ve orta öğrenimlerini Türkçe görmüş ve Türkiye'deki dil ve yazın çalışmalarıyla yakından ilgilenmek koşullarına sahipti. Bugün de  yle. Bu bakımdan geç yazarlarımız bizde kırk kusur yıl önce yazmaya başlayanlardan çok daha şanslı sayılabilirler.

Hik yecilerimizin doğrudan doğruya ya da gıyaben ele alamadıkları bir konu, yok denilebilir. Ama gene de savaş, Halk Kurtuluş Savaşı konuları ağır basmaktadır. Savaş konularını sadece yaşlı yazarlarımızın değil, şikinci Dünya Savaşı yaralarının sarılmaya bařlandıėđ yıllarda doğanlar, daha doğrusu savaşı unutmaya başladığımız yıllarda yazmaya başlayanlar bile ele almıştır. Daha yaşlı yazarlarımız, özel olarak Halk Kurtuluş Savaşına katılanlar bu konuyu çoğunlukla, başlarından geçen ya da yaşadıkları kimi olayları anlatarak ele almaktadırlar. **Mustafa Karahasan** ile **şükrü Ramo**'nun hikâyelerinde savaş konu olarak çoğunlukla otobiyografiktir. Bu konuyu ele alırken onlar Halk Kurtuluş Savaşı'nın korkunç ve yıkıcı yanlarından başka bunun yüceliğini anlatmaya çalışır. Onlara göre savaş tekrarlanmamak, insanlar barış, birlik ve kardeşlik içinde yaşamalı, daha iyi yarınları inanmalı. Bu hik yelerde savaşa karşı bir savaş var. şlk yıllarda yazılan hikâyeler gerçek olayların bir yankısı veya anlatımı olarak nitelendirilebilirse bundan sonra, savaşı sadece tarihten bilinen geç kuşaklar tarafından yazılan hik yelerde, savaş anlatırken bunlarda imge gücünün ağır bastığını sezmek hiç de g  değil. Bu savaşı anlatır, daha doğrusu yazarken hikâyecilerimizin ana amaçlarından biri, Türk halkının Halk Kurtuluş Savaşı yıllarında çektiklerini, acılarını ve ölüm kalım günlerini yansıtmakla birlikte Türklerin faşist Almanlar ile bunların yamaklarına karşı savaşa toplu olarak katıldıklarını ve Yugoslavya topraklarında özgürlüğün elde edilmesinde paylarının varlığını belirtmektir. Bu konuda yazılmış hikâyeler dikkatle okunursa, yazarlarımızın şikinci Dünya Savaşından sonra eşitliğin Türk halkına armağan edilmediğini, tam tersine  teki Yugoslav ulus ve halklarıyla birlikte halkımızın da bu eşitlik için savaştığını ve bu savaşta birçok Türk' n hayatlarını kaybettiklerini belgelemek istedikleri apaçık görülebilir.

Hik yelerimizde, yazarlarımızın  zgemişleriyle ilgili birçok olaylar da konu olarak ağır basar. ocuk yıllarını, gelik dönemlerini, ailelerini, arkadaşlarını, mahalle ve şehirlerini birçok yönden anlatırlar. Hatta özgeçmişine dokunmayan ve bunu hik yelerine konu olarak almayan bir yazarımız yoktur de denilebilir. Bu gerçek özel olarak

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

ikinci kuşak diye adlandırdığımız yazarlarımızın hikâyelerinde göze çarpmaktadır. Örneğin, Prizrenli yazarlar çocukluk yıllarında kendilerini etkileyen **Körağa** sokağını hikâyelerinde anlatmadan kalamaz. Ama bununla yazarlarımızın sadece özgeçmişlerinden esinleşip yazdıklarını da ileri sürmek doğru olmazdı. Hikâyelerimizde, yazınlarda hiç bir dönemde bitmeyen ve tükenmeyen bir konu olarak sevgi var, çalışkan ve dürüst insanların portreleri var. Yörükler, Doğu Makedonya ile Kosova köylüleri var, el zanaatları ya da küçük ticaretle uğraşanlar var, boş inançlı kişiler, halalar, teyzeler, ağalar, beyler ve daha birçok konular var. Hikâye kitaplarında yazarlarımızın evrenselliğini de görmek zor değil. Hikâyemizde yıllardır zaman zaman da olsa bir konu daha göze çarpmaktadır. Uzun yıllar tekinsiz bir konu olarak bilinen göçü yazınıımızda, "**Sesler**" dergisinin ilk sayılarından birinde yayınladığı bir hikâyede Süreyya Yusuf deşmiştir. Bundan sonra bu konu iki kenarı keskin bir bıçak olarak ele alınmaktadır. Hep bir ikilem içinde işlenir ve yansıtılır. Sonunda bu hikâyelerin, on dördüncü yüzyıldan beri buralarda yaşayan Türklerden kalan bizlerin hikâyesi olduğunu söyleyelim. Hikâyeler, alınyazımızı, yaşamımızı tüm yönleriyle yansıtan yazılardır. Bunlar varlığını tanıklamaktadır. Hikâyelerimiz estetik ve sanat açısından, yarınlarnın getireceğı yeni zevk, anlayış ve kavramlar karşısında belki önemli bir yer almaz, ama zamanın amansız fırtınası belgesel yazılar olarak bunları silemez.(Kaya, 1990, s. 5–14).

3. SONUÇ

Buraya kadar, Makedonya'da Çağdaş Türk edebiyatında hikâyenin hikâyesini anlatmaya çalıştık. Makedonya Türkleri her şeye rağmen, kimliklerini yaşatmak, kültürlerini geliştirmek, eğitim sorunlarını çözmek, örf ve adetleri ile millî ve dinî çıkarlarını elde etmek ve korumak için yıllarca yürüttükleri mücadelelerinde; çoğı eğitimci ve öğretmen olan yazar ve şairlerine, bu savaşında çok şey borçludurlar.

Makedonya Türkleri dedelerinden miras olan bu ülkede diğ er milletlerle birlikte insan hak ve hürriyetlerini eşit olarak yaşamak, devletlerinin gelişmesi için sadık vatandaşlar olarak üzerlerine düş en görevi yerine getirerek ocaklarını yeşertmeye kararlıdırlar. Bu kararlılıklarının bir nişanı da Çağdaş Makedonya'da yaratılan Türk Edebiyatı eserleridir. Makedonya'da Türk kültürüne, Türk düşüncesine, ses bayrağıımız Türkçeye, Türk Edebiyatına ve insanlığa eserleriyle ve çalışmalarıyla hizmet etmiş, yön vermiş, vermeye de devam eden edebî şahsiyetlerimizden Ahrete göçmüş olanları rahmet dileklerimizle anarken yaşayanlara da ellerinde kalemleri hazırlı ve bereketli ömürler diliyoruz.

KAYNAKÇA

- (1) Gürel, Nazlı Rânâ-Zeki Gürel, Fahri Kaya Hayatı Sanatı Eserleri, Üsküp-MAKEDONYA 2015, Yeni Balkan Yayınları.
- (2) Ülker, Çiğdem, Makedonya Türk Öykücülüğünde Kimlik Sorunu, Ankara 1998, T. C. Kültür Bakanlığı Yayını.
- (3) Gürel, Nazlı Rânâ-Zeki Gürel, Necati Zekeriya-Orhan, Üsküp-MAKEDONYA 2015, Yeni Balkan Yayınları.
- (4) Gürel, Zeki, Şangrak Türk Dünyası Çocuk Edebiyatına Giriş, Ankara 2014, Avrasya Kütüphaneciler Birliği Yayını.
- (5) Nazlı Rânâ Gürel, İlk Adım, Üsküp-MAKEDONYA, 2004, Namik Efendi Derneğı Yayını.
- (6) Hayber, Abdülkadir, Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı, İstanbul 2001, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Yayını.
- (7) Karataş, Prof. Dr. Turan, Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü, İstanbul 2011, Sütun Yayınları.
- (8) Kaya, Fahri, Yugoslavya Türk Hikâyesi Antolojisi, Üsküp-MAKEDONYA 1990, Birlik Yayınları.
- (9) Makedonya Türk Edebiyatı Bir Tutam Hikâye, Seçki ve Giriş: Fahri Kaya, Manastır-MAKEDONYA 2008.
- (10) Mercan, Hasan, Balkanlarda Çağdaş Türk Hikayeciliğı Antolojisi, Ankara 2001.
- (11) Çelik, Mahmut, Süleymani, Ümit 2016, "Umut Yolcuları" Namık Efendi, Eğitim, Kültür, Sanat ve Spor derneğı Yayınları Nu 2. Vtori Avgust Basım Evi, İştip.